

Plukovník Ing. Miroslav Z a b a d a l, CSc.

Změny v chemickém zabezpečení operace

Jedním z úkolů, řešených v tomto roce na Fakultě velitelské a štábní Vojenské akademie v Brně v souvislosti s přípravou návrhů předpisu Příprava a vedení obranné operace a nového Polního řádu AČR, byla problematika chemického zabezpečení boje a operace. Uvedený článek si klade za cíl seznámit širší vojenskou veřejnost se změnami v chemickém zabezpečení operace a případně dát podnět k odborné diskusi na toto téma.

Krátká retrospektiva

V roce 1992 při přípravě ještě „federální“ varianty obou vzpomenutých základních normativů došlo již k významným změnám v chápání chemického zabezpečení boje a operace.

Byly přehodnoceny a redukovány cíle i obsah chemického zabezpečení s jednoznačnou snahou oprostit se od koaliční koncepce chemického zabezpečení bývalé Varšavské smlouvy a navrhnout novou koncepci přísně respektující potřeby i možnosti ČSA. Konkrétně to znamenalo, že z obsahu chemického zabezpečení byla například vypuštěna následující opatření:

- zřizování průchodů v chemických zátarasech (ničení chemických fugasů protivníka),
- zajištění radiační bezpečnosti vojsk,
- použití zápalných zbraní útvarů (jednotkami) chemického vojska.

Podstatné zmenšení pravděpodobnosti použití zbraní hromadného ničení v případném ozbrojeném konfliktu našlo svůj odraz ve zvýšení významu radiačních a chemických havárií průmyslové infrastruktury teritoria. Případný nekontrolovaný únik radioaktivních nebo toxických látek z výrobního, přepravního nebo skladového zařízení může totiž podstatnou měrou ovlivnit radiační a chemickou situaci v prostorech činnosti vojsk. Nedílnou součástí chemického zabezpečení se proto stalo monitorování radiačních a chemických havárií.

V uvedené době však nemohla být vzata v úvahu celá řada skutečností, které nastaly až v roce 1993, případně 1994. K takovým skutečnostem lze zařadit zejména:

1. Vznik samostatné České republiky a její armády.
2. Jednoznačný zájem ČR o postupné začlenění se do NATO a v rámci tohoto zámyslu postupné, ale co nejrychlejší přizpůsobování se AČR armádám Aliance.

3. Formulování nových názorů na strategii obrany ČR a operační činnost vojsk.
4. Rozhodnutí o koncepci výstavby AČR do 31. 12. 1995 a s tím spojenou další rozsáhlou etapou reorganizace a redislokace vojsk, včetně přechodu na brigádní organizaci u pozemního vojska a vznik logistické podpory.
5. Zrušení vojenských velitelství a chápání armádních sborů jako operačních svazů s teritoriální odpovědností.

Proč a v čem změny chemického zabezpečení?

Změny v základní koncepci obrany ČR, v operačním umění, v organizaci AČR i armádních sborů se zcela logicky odrážejí i v chemickém zabezpečení.

Brigádní organizace Armády ČR přináší s sebou redukci sil a prostředků chemického vojska a v důsledku toho i zmenšení jeho možností. U mechanizované brigády dochází ve srovnání s motostřeleckou divizí ke snížení možností radiačního a chemického průzkumu i speciální očisty. Nejcitelnější poklesy na taktickém stupni velení možnosti ve speciální očištění, přibližně o 60 až 70 %.

K určitému, ale podstatně menšímu poklesu možností chemického vojska dochází i na operačním stupni, kde se vytváří pro celou AČR jen jedna brigáda chemické ochrany. K plnění úkolů chemického zabezpečení bude tak zpravidla pro armádní sbor z počtů uvedené brigády vyčleňován potřebný počet praporů, nezbytný pro splnění plánovaných úkolů. Počet přidělovaných sil a prostředků může být však velmi rozdílný. V praxi tak možnosti chemického vojska armádního sboru budou zpravidla menší, při porovnání s možnostmi současnými (tj. samostatná brigáda chemické ochrany u každého armádního sboru). Uvedený stav bude znamenat:

- proměnlivé složení sborového kompletu chemického vojska a jeho možností,
- koncentraci sil a prostředků speciální očisty na operačním stupni.

Výrazný vliv na chemické zabezpečení bude mít i fakt, že armádní sbor je v nové organizační struktuře AČR chápán jako operační svaz s teritoriální působností (odpovědností). Štáb sboru společně s NCHV sboru tak odpovídají nejen za chemické zabezpečení polních vojsk, ale za chemické zabezpečení všech vojenských celků, zařízení a objektů na svém teritoriu.

Nařízením NGŠ AČR číslo 12 ze dne 5. 10. 1993 byly vyčleněny vybrané síly a prostředky (týká se zejména sil a prostředků chemického vojska) do systému monitorování radiační situace na území ČR v míru. Tato činnost je součástí monitorování uskutečňovaného Radiační monitorovací sítí ČR.

V Armádě ČR se monitorování uskutečňuje v součinnosti s orgány, silami a prostředky Civilní ochrany ČR. Cílem je zjišťovat změny radiační situace ve vybraných lokalitách státu a poskytovat orgánům velení AČR a státním orgánům údaje nezbytné pro včasné varování a přijetí opatření k ochraně zdraví vojska a obyvatelstva. Uvedená specifická činnost prováděná již v míru našla své místo v určení chemického vojska.

Teoretické analýzy i zkušenosti z praxe vojsk ukazují potřebu uzpůsobit strukturu chemického zabezpečení stupni velení. Pro stupeň armádní sbor a brigádu definovat jeden soubor opatření a pro stupeň útvar (prapor) a všechny nižší stupně velení další, částečně tomuto stupni přizpůsobený, soubor opatření chemického zabezpečení. Uvedené dělení umožňuje přesně naplnit specifické potřeby jednotlivých

vých stupňů velení. Podmínky i možnosti operačního stupně velení a částečně i vševojskového svazku se diametrálně liší od podmínek nižších taktických stupňů velení.

V návaznosti na specifikaci jednotlivých opatření chemického zabezpečení pro operační stupeň a brigádu na jedné straně a útvar (prapor) a menší jednotky na straně druhé, jeví se vhodné u vyšších stupňů velení nahradit až doposud platné opatření „organizace individuální a kolektivní ochrany“ nově formulovaným opatřením „organizace ochrany vojsk proti účinkům radioaktivních a toxických látek“.

Použití prostředků individuální a kolektivní ochrany je záležitostí jednotlivců nebo nejnižších velitelů. Ovlivňování uvedené činnosti z operačního stupně je málo pravděpodobné. Navíc uvedená činnost je jen součástí celého komplexu opatření ochrany vojsk v prostorech kontaminovaných radioaktivními nebo chemickými (přesněji toxickými) látkami. Nový termín proto daleko lépe vystihuje činnost štábů i NCHV (NCHS) svazu (svazku) při vytváření podmínek pro činnost vojsk v podmínkách radioaktivní a chemické kontaminace.

Výslovně terminologickým problémem je používání názvu „speciální očista“. Uvedený termín byl používán výhradně v rámci armád bývalé Varšavské smlouvy, což, samozřejmě, není rozhodující. Důležitější je však skutečnost, že v civilní sféře a převážně i v Civilní ochraně ČR je používán termín „dekontaminace“. Obdobně je termín dekontaminace používán i v armádách NATO. Záměnou termínu speciální očista termínem dekontaminace tak dochází ke sjednocení odborného pojmového aparátu.

Změna uvedeného termínu však bude vyžadovat:

- ▲ doplnění nového termínu a jeho přesné definice do Názvoslovné normy chemického vojska,
- ▲ změnu termínu ve všech vojenských předpisech, pomůckách a ostatních dokumentech,
- ▲ změnu názvu jednotek chemického vojska, tj. jednotek speciální očisty na jednotky dekontaminace,
- ▲ změnu ve vojenských značkách (MSO, PSO, atd.),
- ▲ zvážit případnou (ne však nutnou) změnu dalších návazných termínů „zamoření“ za „kontaminace“, „zamořený“ za „kontaminovaný“ atd.

Vzhledem k tomu, že uskutečnit všechny změny spojené se zavedením nového termínu vyžaduje poměrně dlouhou dobu, lze zatím akceptovat i používání obou termínů současně. Upřednostňováním termínu dekontaminace a postupnou úpravou všech vojenských norem lze v průběhu několika let starý termín z praktického používání postupně vytlačit.

Návrh chemického zabezpečení

V následující části článku jsou formulovány základní definice chemického zabezpečení, tak jak byly navrženy do návrhu předpisu Příprava a vedení obranné operace. Uvedené články předpisu vznikly v úzké pracovní součinnosti s Oddělením chemického vojska GŠ AČR.

Chemické vojsko je určeno k chemickému zabezpečení svazků, útvarů a zařízení AČR. Plní nejsložitější a specifická opatření chemického zabezpečení v monitorování radiační a chemické situace; v odstraňování následků napadení zbraněmi hromadného ničení a radiačních a chemických havárií; v ochraně svazků, útvarů a zařízení v prostorech zamořených (kontaminovaných) radioaktivními a toxickými látkami a maskování dýmem. Vybranými silami se podílí na plnění specifických úkolů chemického zabezpečení v míru.

Skládá se ze svazku, útvarů a jednotek radiačního a chemického průzkumu, chemické ochrany, dekontaminace, zadýmovacích a dalších jednotek. Jeho součástí jsou radiační střediska a teritoriální radiační síť.

Cílem chemického zabezpečení je vytvořit svazkům, útvarům a zařízením potřebné podmínky ke splnění jejich úkolů za podmínek zamoření (kontaminace) radioaktivními a toxickými látkami a podílet se na jejich ochraně použitím dýmu.

Chemické zabezpečení zahrnuje monitorování radiační a chemické situace; ochranu svazků, útvarů a zařízení proti účinkům radioaktivních a toxických látek; dekontaminaci svazků, útvarů, zařízení, terénu, cest a objektů; použití dýmu.

Opatření chemického zabezpečení se uskutečňují vlastními silami svazů, svazků, útvarů a zařízení. Nejsložitější a specifická opatření chemického zabezpečení plní chemické vojsko. Všechna opatření se plánují a připravují i v případě, že nehrozí bezprostřední nebezpečí použití zbraní hromadného ničení protivníkem. Použití dýmu a část úkolů monitorování radiační a chemické situace se uskutečňují i v období vedení bojové činnosti konvenčními prostředky. Ostatní opatření chemického zabezpečení se realizují až po použití zbraní hromadného ničení protivníkem nebo po radiačních a chemických haváriích.

Monitorování radiační a chemické situace zahrnuje monitorování jaderných výbuchů; monitorování ohnisek použití chemických zbraní, radiačních a chemických havárií; radiační a chemický průzkum; dozimetrickou a chemickou kontrolu; sběr a zpracování údajů o použití jaderných a chemických zbraní, vzniku radiačních a chemických havárií, radiační, chemické a meteorologické situaci.

Cílem monitorování radiační a chemické situace je včas poskytnout velitelům a štábům údaje potřebné pro účelnou organizaci bojové činnosti v podmínkách radioaktivního a chemického zamoření a ochrany osob i výzbroje proti radioaktivním a toxickým látkám.

Ochrana osob a techniky svazků, útvarů a zařízení proti účinkům radioaktivních a toxických látek představuje souhrn organizačních a technických opatření, jejichž cílem je využití všech způsobů a prostředků k ochraně osob a techniky při činnosti v zamořených (kontaminovaných) prostorech.

Dekontaminace zahrnuje dezaktivaci, odmořování a dezinfekci svazků, útvarů, zařízení, terénu, cest a objektů. Jejím cílem je podílet se na udržení a obnově bojeschopnosti osob i výzbroje a vytvořit vhodnější podmínky pro využití terénu, cest a objektů po napadení zbraněmi hromadného ničení nebo po radiačních a chemických haváriích.

Použití dýmu zahrnuje využití všech zadýmovacích prostředků a uskutečňuje se s cílem ztížit protivníkovi získávání informací, snížit účinnost jeho průzkumných i palebných prostředků a klamat jej o vlastních záměrech. Efektivnosti v použití dýmu se dosahuje v součinnosti s dalšími opatřeními ochrany vojsk.